

Maak het waar. Armoede de wereld uit.

Aanbevelingen Nederlands Platform Millenniumdoelen

april 2005

Inleiding

In 2000 schaalden alle lidstaten van de Verenigde Naties (VN) zich achter de Millenniumverklaring, een actieplan voor armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling. De acht concrete millenniumdoelen die de lidstaten voor het jaar 2015 willen bereiken, vormen hiervan een beknopte samenvatting. In september 2005 maken regeringsleiders op de VN Millenniumdoelen+5 Top de balans op. Dan wordt duidelijk wat regeringen nog moeten en zullen doen om de millenniumdoelen te realiseren.

De VN top is aanleiding voor de oprichting van verschillende nationale campagnes, merendeels aangesloten bij de 'Global Call for Action Against Poverty (GCAP). In Nederland is eveneens een platform opgericht, het Nederlands Platform Millenniumdoelen. Dit Platform wil het draagvlak in de Nederlandse samenleving en politiek voor het behalen van de millenniumdoelen vergroten. De gezamenlijke oproep van het Platform aan de Nederlandse regering en vertegenwoordigingen van Nederland in internationale organisaties luidt:

Maak het waar. Armoede de wereld uit.

- 1. Het Nederlandse beleid voor ontwikkelingssamenwerking moet gericht zijn op de realisatie van de millenniumdoelen als een eerste stap naar volledige uitbanning van armoede in de wereld.**
- 2. Nederland heeft een voortrekkersrol te spelen bij het vergroten van de politieke wil nodig om de millenniumdoelen waar te maken, in het bijzonder als hoofdfacilitator van de voorbereiding van de VN Top in september. Nederland moet ervoor waken dat de agenda van de Top gericht blijft op de millenniumdoelen. Bij het werken aan de millenniumdoelen moet Nederland internationaal de bescherming en uitoefening van mensenrechten, inclusief de rechten van vrouwen, centraal stellen.**
- 3. Nederland moet zelf stappen zetten om de coherentie in zijn beleid te vergroten, zodat het beleid van de afzonderlijke ministeries bijdraagt aan het bereiken van de millenniumdoelen.**

Deze gezamenlijke oproep is uitgewerkt in een aantal concrete aanbevelingen. Wat kan Nederland doen om bij te dragen aan de realisatie van de millenniumdoelen? De aanbevelingen komen hieronder aan de orde en zijn gerangschikt naar de acht millenniumdoelen:

- Honger (millenniumdoel 1)
- Onderwijs en kinderarbeid (millenniumdoel 2)
- Gelijke kansen voor vrouwen (millenniumdoel 3)
- Gezondheidszorg (millenniumdoel 4-5-6)
- Seksuele en reproductieve gezondheidszorg (millenniumdoel 5)
- HIV/Aids, TBC en Malaria (millenniumdoel 6)
- Duurzaamheid (millenniumdoel 7)
- Hulp, schulden en handel (millenniumdoel 8)
- Goed Bestuur (millenniumdoel 8)

Honger

1. De Nederlandse regering streeft een coherente aanpak van honger na door integrale programma's voor landbouw, voedsel en gezondheid te steunen en aan te dringen op een coherent Europees landbouwbeleid.

Honger krijgt de laatste jaren nauwelijks aandacht in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Voedselzekerheid, voeding en landbouw komen nauwelijks aan bod in de programma's die Nederland in de 36 partnerlanden steunt. Het zou al 'geïntegreerd' zijn. Dat kan beter.

Op dit moment brengt de aarde genoeg voedsel voort om ieder mens van een goed dieet te voorzien. Toch is er wereldwijd zowel een groot ondervoedings- als overvoedingsprobleem. Een eerste kernprobleem is onderproductie in ontwikkelingslanden. Voor de bestrijding van honger is voldoende voedselproductie nodig, zoals de Hunger Taskforce terecht opmerkt. De voedselproductie in ontwikkelingslanden is echter beneden de maat, onder meer omdat kleine producenten, met name vrouwen, onvoldoende toegang hebben tot kredieten, landbouwvoorlichting, verbeterde zaden, nieuwe landbouwtechnieken en goede watervoorziening. Een tweede kernprobleem is dat veel mensen in ontwikkelingslanden niet in staat zijn het geproduceerde voedsel te kopen en te benutten. Door het ontbreken van de nodige infrastructuur blijft het geproduceerde voedsel voor velen buiten bereik. Daarnaast hebben veel mensen door gebrek aan werk en inkomen niet de middelen om voedsel te kopen. Niet alleen ontbreekt het mensen aan voeding, werk en inkomen. Velen hebben ook geen toegang tot gezondheidszorg, schoon water, onderwijs en voorlichting en blijven gevangen in een negatieve armoede- en ondervoedingspiraal van armoede, honger en ziekte. In het bijzonder staat de continuïteit in de landbouw onder druk van de HIV/Aids epidemie, met als gevolg een toename van honger en armoede.

Het aanpakken van deze twee kernproblemen moet meer aandacht krijgen in het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Daarnaast is het nodig dat Nederland zich extra inspant voor handelsafspraken die ontwikkelingslanden voldoende ruimte geven hun eigen voedselmarkten te beschermen en een nationaal voedingsbeleid te voeren. Ook moet Nederland zich in Europees verband sterk blijven maken voor het beëindigen van de dumping van goedkoop voedsel op de markten van ontwikkelingslanden.

In het landbouwakkoord van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) staan afspraken over de handel in voedsel. Regeringen uit ontwikkelingslanden hebben daarin te beperkte mogelijkheden om hun eigen landbouw en voedselproductie in stand te houden en te beschermen tegen internationale concurrentie. Dit terwijl de rijke Westerse landen, ondermeer door druk van machtige transnationale ondernemingen, vooral lijken vast te houden aan de gunstige exportsubsidies en bescherming van eigen markten. Met als gevolg dat goedkope gesubsidieerde voedselimporten uit rijke landen de markten in ontwikkelingslanden regelmatig overspoelen. De negatieve consequenties voor de voedselzekerheid worden eenzijdig gedragen door de ontwikkelingslanden.

Onderwijs en kinderarbeid

2. Nederland bepleit dat meer landen deelnemen aan het versnelde onderwijstraject (*Fast Track Initiative*) en beweegt andere donoren tot voldoende financiële steun hiervoor. Er komt meer aandacht voor verbetering van de kwaliteit van het onderwijs om de toegang tot school voor alle kinderen te vergroten en kinderen op school te houden. Nederland maakt zich sterk voor specifieke maatregelen voor de integratie van meisjes in het onderwijs en voor een onderwijsbeleid waarin bestrijding van alle vormen van kinderarbeid en van HIV/Aids is geïntegreerd. Ook komt er meer aandacht voor participatie van het maatschappelijk middenveld in de besluitvorming.

Ieder individu heeft recht op onderwijs. Onderwijs is essentieel voor ieders leven. Investeren in onderwijs, met name voor meisjes, draagt bij de terugdringing van HIV/Aids, de bestrijding van kinderarbeid en de realisatie van ontwikkelingsdoelen. Toch gaan ruim honderd miljoen kinderen, waaronder 60% meisjes, niet naar school. Het doel dat in 2005 evenveel meisjes als jongens basisonderwijs volgen, halen de meeste landen niet. Kinderen werken thuis, in de dienstverlening, de landbouw en industrie of zijn direct of indirect getroffen door HIV/Aids.

Donoren en nationale regeringen zijn het erover eens dat alle kinderen naar school moeten gaan. Daar bestaat geen misverstand over. Maar de politieke wil, de fondsen en goede beleidsmaatregelen ontbreken. In totaal is ongeveer 5,6 miljard dollar per jaar nodig om alle kinderen naar school te laten gaan. De versnelde uitvoering van de nationale onderwijsplannen (het *Fast Track Initiative*, *FTI*) is een goede strategie. Maar donorlanden zijn te traag met het toezeggen van geld hiervoor. In het huidige tempo blijven de doelen buiten bereik.

We pleiten ervoor dat Nederland internationaal een voortrekkersrol vervult op het gebied van onderwijs. Nederland geeft tot nu toe voldoende geld aan landen met goede onderwijsplannen in het kader van het FTI. Andere donoren komen hun verplichtingen echter niet na. Nederland moet hen aansporen tot voldoende financiële bijdragen. Ook moet Nederland pleiten voor uitbreiding van het aantal landen dat wordt toegelaten tot het FTI – minimaal dertig landen vóór eind 2005. Dit moeten landen zijn die prioriteit geven aan de toegang van meisjes tot onderwijs.

Tegelijkertijd zijn inspanningen nodig voor verbetering van de kwaliteit van onderwijs. Kinderen moeten hun school ook afmaken. In het onderwijssysteem dient er een faciliteit te zijn voor extra (bij)scholing aan kinderen die op latere leeftijd instromen. Belangrijk is ook dat het salaris van leraren toereikend is. Verder is het nodig geweld tegen meisjes op school uit te bannen. Voorts moeten scholen dicht bij gemeenschappen worden gebouwd. Er horen veilige en privé latrines te zijn. Eveneens is meer betrokkenheid van ouders en de gemeenschappen bij het onderwijs van de kinderen nodig. Van belang is ook de bestrijding van corruptie in het onderwijssysteem. Onderwijs moet bovendien gratis zijn. Dit alles moet hand in hand gaan met maatregelen om de toestroom tot het onderwijs op te vangen, zoals de bouw van meer scholen en het opleiden en aanstellen van goede (vrouwelijke) leerkrachten.

Onderwijs in ontwikkelingslanden kan niet los worden gezien van de strijd tegen kinderarbeid en HIV/Aids. We pleiten er daarom voor dat Nederland en andere donoren een expliciete visie en aanpak ontwikkelen op de integratie van circa 300 miljoen werkende kinderen in het reguliere dagonderwijs. Armoede mag geen excuus zijn voor de instandhouding van kinderarbeid. Uit onderzoek blijkt dat er naast armoede ook andere factoren zijn die kinderen uit school houden, zoals slecht onderwijs, bureaucratie, discriminatie, stigmatisering, traditie en belangen van werkgevers. We pleiten voor de ondersteuning van nationale overheids campagnes die uitdragen dat kinderarbeid en stigmatisering van HIV/Aids slachtoffers onacceptabel zijn. Nederland moet zich sterk maken voor een geïntegreerde aanpak van HIV/Aids en het onderwijsbeleid.

Tenslotte moet Nederland in relevante onderwijsfora pleiten voor participatie van het maatschappelijk middenveld in besluitvorming over het nationale onderwijsbeleid en specifiek het FTI.

Gelijke kansen voor vrouwen

3. Nederland zet zich in voor gelijke kansen voor vrouwen door de afspraken vastgelegd in het VN Vrouwenverdrag, het Cairo Actie Programma en het Beijing Actie Plan uit te voeren. Voor realisatie van millenniumdoel 3 wordt gebruik gemaakt van het instrumentarium en de opgebouwde expertise en kennis voor de uitvoering van deze drie internationale agenda's. Millenniumdoel 3 vereist tegelijkertijd *mainstreaming* van gelijke kansen en rechten voor vrouwen binnen de overige millenniumdoelen.

In maart 2005, tijdens de 49^e vergadering van de *Commission on the Status of Women (CSW)*, vond de wereldwijde evaluatie plaats van tien jaar uitvoering van het Beijing Actie Plan. Hier is de relevantie en de noodzaak van naleving van het Beijing Actie Plan opnieuw bevestigd. De Nederlandse regering heeft zich in 2005 opnieuw gecommitteerd aan het Beijing Actie Plan en deed hetzelfde in 2004 ten aanzien van het Cairo Actie Programma.

Tijdens de CSW is vastgesteld dat er sprake is van een sterke relatie tussen het Beijing Actie Plan en de Millennium Verklaring. Regeringen, waaronder Nederland, hebben erkend dat het onmogelijk is de Millennium Verklaring te realiseren zonder versterking van vrouwenrechten en *empowerment* van alle vrouwen en meisjes.

Internationaal leiderschap van Nederland betekent dat Nederland zich moet inzetten voor de gecombineerde uitvoering van de Millennium Verklaring en de drie internationale agenda's die van strategisch belang zijn voor vrouwen. Dit is mogelijk door gehoor te geven aan de verklaring van de Algemeen Secretaris van de VN tijdens de CSW. Hierin benoemde Kofi Annan zeven strategische prioriteiten, overeenkomstig het advies van de MDG Taskforce 3 van het Millennium Project over gendergelijkheid. De Taskforce definiëerde deze prioriteiten in onderlinge afhankelijkheid en als minimaal noodzakelijk om de historische erfenis van de ongelijke positie van vrouwen te veranderen. De prioriteiten zijn:

- Grotere toegang tot middelbaar onderwijs voor meisjes, de genderkloof in het middelbaar onderwijs dichten en ervoor zorgen dat meisjes de lagere school afmaken. Wanneer meisjes niet alleen de lagere maar ook de middelbare school met succes doorlopen, is de invloed op armoedebestrijding veel groter en duurzamer.
- Garanderen van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, ook voor jonge vrouwen.
- Investeren in infrastructuur die de werklast van vrouwen en meisjes verminderen. Zware en tijdrovende taken van vrouwen en meisjes zijn bijvoorbeeld het verzamelen van brandstof, water en andere basisbehoeften.
- Garanderen van eigendom- en erfrechten van vrouwen.
- Vermindering van discriminatie op de arbeidsmarkt door ervoor te zorgen dat de afhankelijkheid van vrouwen van de informele sector afneemt, door het dichten van de loonkloof en door het verminderen van de beroepssegregatie.
- Vergroten van vertegenwoordiging van vrouwen in politieke organen en structuren.
- Vergroten van de inspanningen die geweld tegen vrouwen en meisjes bestrijden.

Deze zeven strategische prioriteiten moeten worden opgenomen in het beleid en de programma's van Nederlandse ontwikkelingssamenwerking.

Gezondheid

4. Nederland maakt de versterking van nationale gezondheidssystemen in ontwikkelingslanden tot een expliciete prioriteit van de bilaterale en multilaterale hulp aan de gezondheidssector. Nederland ziet erop toe dat internationale afspraken op economisch- en handelsterrein gezondheid niet ondermijnen.

Veel landen zullen met de huidige trends de gezondheidsdoelstellingen in 2015 bij lange na niet halen. In veel Afrikaanse landen is zelfs sprake van toenemende ondervoeding, kindersterfte en moedersterfte. De aidsepidemie ondermijnt volledige economieën.

Voorwaarde voor het behalen van de gezondheidsdoelen is een goed functionerend gezondheidssysteem. Dit betekent méér dan de toegang tot medische zorg en ziektebestrijding. Minstens zo belangrijk is de toegang tot voeding, drinkwater en sanitatie, inkomen, onderwijs en gendergelijkheid. Veel nationale gezondheidssystemen bevinden zich echter in een diepe crisis. Ze kampen met een structureel gebrek aan geld en zijn versnipperd en ongereguleerd. De versterking ervan moet hoogste prioriteit krijgen. Dit is geen makkelijke opdracht en vergt een langdurige betrokkenheid van alle betrokken partijen.

We verwachten dat Nederland prioriteit geeft aan de versterking van nationale gezondheidssystemen. Dit betekent in de eerste plaats betere hulp aan de gezondheidssector. Belangrijk is dat Nederland een voortrekkersrol blijft spelen in de donorcoördinatie en harmonisatie, waarbij versterking van nationaal *ownership* voorop moet staan. Het is ontoelaatbaar dat landen hun beperkte menskracht moeten inzetten om relaties met soms wel tientallen internationale en bilaterale donoren in de gezondheidssector te onderhouden, ieder met eigen eisen en procedures en concurrerend om tijd en aandacht van het medisch uitvoerend personeel. Nederland moet ook strenge eisen stellen aan de bijdrage aan internationale fondsen voor ziektebestrijding: deze moeten nationale gezondheidssystemen aantoonbaar versterken. Een verbetering van de positie van het personeel in de gezondheidszorg is in veel landen cruciaal. Maar ook is het belangrijk dat donoren oog hebben voor de gezondheidsproblemen die niet in de internationale schijnwerpers staan, zoals de geestelijke gezondheid en gehandicaptenzorg.

In de tweede plaats mogen handelsbeleid en economisch beleid gezondheidsbelangen niet ondermijnen. Nederland kan ontwikkelingslanden helpen bij het behartigen van gezondheidsbelangen in onderhandelingen over economisch-, schulden- en handelsbeleid met het IMF, de Wereldbank, de EU en de WTO. Het is hoog tijd voor een onderbouwd en transparant debat over de verschillende belangen op sociaal, economisch en handelsterrein en de afwegingen die politici maken. Nu vindt dat debat vooral plaats achter de schermen en in afwezigheid van belangrijke betrokken partijen. Onnodig strenge doelen voor inflatiebestrijding en begrotingstekorten mogen een noodzakelijke verhoging van de gezondheidsbudgetten en van salarissen van medisch personeel niet langer in de weg staan. Bilaterale en multilaterale handelsafspraken en de patentbescherming van farmaceutische industrieën mogen de toegang tot gezondheidszorg niet ondermijnen. Schuldverlichting moet actief worden ingezet als instrument om de millenniumdoelen te kunnen financieren. De financieringsbehoefte voor de millenniumdoelen moet dan ook onderdeel uitmaken van een schuldhoudbaarheidsanalyse. Op al deze terreinen kan Nederland pro-actiever opereren.

Seksuele en reproductieve gezondheidszorg

5. Nederland spant zich in voor de formulering van een specifieke doelstelling over universele toegang tot reproductieve gezondheidsdiensten onder subdoel 5 (*Improve Maternal Health*).

Verbetering van de seksuele en reproductieve gezondheid is fundamenteel voor het bereiken van de millenniumdoelen. Van alle ontwikkelingsindicatoren laten die voor reproductieve gezondheid de grootste kloof zien tussen arme en rijke landen en tussen arme en rijke bevolkingsgroepen binnen landen. Verbetering van de seksuele en reproductieve gezondheid is fundamenteel voor de realisatie van de millenniumdoelen, zoals ook het Millennium Project erkent.

In het huidige politieke klimaat bestaat sterke oppositie tegen seksuele en reproductieve rechten. Die oppositie komt met name uit de Verenigde Staten en krijgt morele steun vanuit het Vaticaan. Vooral de weerstand tegen abortus en het promoten van de zogenaamde ABC-methode staan verbetering van seksuele en reproductieve gezondheid in de weg. De ABC-methode staat voor *Abstinence, Be Faithful, Condomise*: onthouding is voor iedereen die niet is getrouwd, huwelijkse trouw voor iedereen die dat wel is en condooms alleen voor risicogroepen.

Als tegen deze oppositie niet nadrukkelijk stelling wordt genomen, blijft het onmogelijk de gestelde doelen over de verlaging van de moedersterfte, de terugdringing van HIV-infecties en de realisatie van gendergelijkheid te halen:

- Onveilige abortus als gevolg van een ongewenste zwangerschap is één van de belangrijkste oorzaken van moedersterfte. Daarom is het essentieel ongewenste zwangerschap tegen te gaan door het aanbieden van goede voorlichting en *family planning*. Ook is het van groot belang veilige abortusvoorzieningen op te zetten.
- De meeste nieuwe HIV infecties treffen jongeren tussen de 15 en 24, met name meisjes. Deze groep heeft voorlichting nodig evenals middelen om zich te kunnen beschermen en gezonde keuzes te kunnen maken.
- Het aanmoedigen van 'onthouding' kan gevaarlijk zijn, bijvoorbeeld als jongeren niet de vaardigheden leren om nee te zeggen of zich te beschermen tegen ongewenste zwangerschap en seksueel overdraagbare aandoeningen, inclusief HIV. Voor veel vrouwen en meisjes is onthouding geen optie. Zij kunnen seks vaak niet weigeren noch het gebruik van een condoom eisen. Onthoudingsprogramma's geven meestal geen informatie over veilig seksueel gedrag. Soms verspreiden ze zelfs foutieve informatie, bijvoorbeeld dat condooms niet beschermen tegen HIV of zwangerschap.

Het *Program of Action* van de *International Conference on Population and Development* die in 1994 in Cairo plaatsvond, heeft als doel de realisatie van universele toegang tot reproductieve gezondheidsdiensten vóór 2015. Deze universele toegang is ook noodzakelijk om de millenniumdoelen te bereiken. Gezien de huidige oppositie op dit terrein is het nodig dat Nederland zich inzet voor de formulering van een specifieke doelstelling inclusief relevante indicatoren over universele toegang tot reproductieve gezondheidsdiensten tijdens de voorbereidingen voor en de Algemene Vergadering van de VN over de millenniumdoelen.

HIV/Aids

6. Nederland maakt HIV/Aids op het hoogste niveau bespreekbaar in ontwikkelingslanden, geeft steun aan mensenrechten, seksuele en reproductieve rechten in aids-programma's, bepleit een gecoördineerde aanpak van de TBC-HIV/Aids epidemie en neemt HIV/Aids consequent op in het macro-economisch ontwikkelingsbeleid.

Van het keren van de HIV/Aids epidemie, zoals beoogd in de millenniumdoelen, is nog geen sprake. Door de HIV/Aids epidemie blijven met name in Afrika ook de andere doelen buiten bereik. Deze epidemie uit zich uitzonderlijk: als een natuurramp die zich over jaren uitstrekt, langs de 'breuklijnen van falende ontwikkeling' zoals armoede, de ongelijke positie van vrouwen en gebrekkige publieke voorzieningen. Even uitzonderlijke maatregelen zijn nodig om de verspreiding van HIV/Aids te stoppen. HIV/Aids-bestrijding moet consequent zijn ingebed in de hele breedte van het ontwikkelingsbeleid en overheden moeten expliciet verantwoordelijkheid nemen op dit terrein. Donoren moeten bereid zijn om de HIV/Aids-bestrijding ook in het kader van reproductieve en seksuele rechten te plaatsen (Cairo agenda).

Nederland geeft op dit moment hoge prioriteit aan de bestrijding van HIV/Aids. Voor een optimale bijdrage van Nederland aan de realisatie van dit millenniumdoel is het echter van belang dat de samenhang in het beleid wordt versterkt.

Het is belangrijk dat de gevolgen van HIV/Aids verwerkt zijn in alle ontwikkelingsprogramma's, niet alleen in die voor Sub-Sahara Afrika. In internationaal verband moet Nederland donorcoördinatie krachtig bevorderen, om zeker te stellen dat noodzakelijke HIV/Aids-interventies de programma's in het kader van bijvoorbeeld Poverty Reduction Strategies (PRSPs) en Sectorbrede benadering (SWAPs) versterken en erin worden opgenomen. Bestrijding van HIV/Aids dient hand in hand te gaan met het versterken van de gezondheidszorg.

Dat de bestrijding van HIV/Aids prioriteit heeft, moet niet alleen blijken uit het beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, maar ook uit het handelsbeleid (denk bijvoorbeeld aan WTO-TRIPS) en het schuldenbeleid. Het moet zelfs weerspiegeld zijn in het veiligheidsbeleid, want HIV/Aids verspreidt zich juist in conflictgebieden, waarbij vrouwen door stelselmatige verkrachtingen extra risico lopen.

Aids-programma's hebben meer kans van slagen als er sprake is van een duurzame en gecombineerde Tuberculose-HIV/Aids aanpak. Flexibiliteit dient echter voorop te staan: de noodzaak om HIV/Aids te integreren in de armoedebestrijding als geheel mag specifieke maatregelen niet in de weg staan. In dit licht is het noodzakelijk dat Nederland alles doet voor het welslagen van het *Global Fund to fight Aids, Tuberculosis and Malaria*. Nederland kan daartoe steun geven aan de *Country Coordinating Mechanisms* (CCMs) en met name de positie van NGO's daarbinnen. Daarnaast is het belangrijk dat de regering steun biedt aan het *3 by 5 initiative* van de WHO, dat beoogt 3 miljoen mensen met aids behandeling te bieden vóór eind 2005. Tenslotte is steun nodig voor de invoering van de *3 ones* van UNAIDS: per land één nationaal HIV/Aids programma, één implementatiemechanisme en één evaluatiemechanisme.

Nederland moet zijn sterke donorpositie en zijn opvattingen op het terrein van mensenrechten vaker uitbuiten om de reactionaire lobby beperkt te houden. Het gaat dan om seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, maar ook om condoomverstrekking (inclusief het vrouwencondoom) en om *harm reduction* bij druggebruikers.

Nederland dient tenslotte in zijn bilaterale contacten de noodzaak HIV/Aids te bestrijden op het hoogst mogelijk niveau bespreekbaar te maken. De strijd tegen HIV/Aids vraagt om leiderschap. Juist in de landen die het meest door HIV/Aids worden getroffen, ontbreekt het daar vaak aan.

Duurzaamheid

7. Nederland erkent duurzame ontwikkeling als beleidsprioriteit en stopt die bilaterale en multilaterale ondersteuning aan private en publieke projecten die een onherstelbare schade aanbrengen aan natuur en milieu.

De Nederlandse overheid heeft duurzame ontwikkeling eind jaren 90 van de agenda laten vallen. Behoud of herstel van natuur en milieu krijgen steeds minder aandacht in zowel het binnenlands als het buitenlands beleid. Duurzame ontwikkeling moet echter de basis vormen van dat beleid, zeker waar het gaat om armoedebestrijding. Het uitbannen van armoede is alleen mogelijk als economieën over de hele wereld geen zware wissel meer trekken op het milieu en de beschikbare natuurlijke hulpbronnen. Elke aantasting leidt immers tot een grotere kwetsbaarheid van de armste bevolkingsgroepen, die voor hun welzijn afhankelijk zijn van hun directe leefomgeving.

Duurzaamheid is een voorwaarde voor economische ontwikkeling. Alleen een overheid die duurzaamheid promoot, kan consumenten en bedrijven inspireren beslissingen te nemen die gunstig zijn voor mens en milieu in binnen- en buitenland, in rijke en in arme landen. Duurzaamheid vergt coherentie van beleid. Er moet een einde komen aan financiële en technische ondersteuning van private en publieke projecten in ontwikkelingslanden die natuur en milieu onherstelbaar aantasten en daarmee de toegang van de armste bevolkingsgroepen tot hun belangrijkste bestaansbasis ondermijnen. In het bijzonder moet er aandacht komen voor de groeiende energievraag en daarmee de behoefte aan duurzame energiebronnen, die (economische) ontwikkeling met zich meebrengt.

8. Nederland besteedt in het beleid voor Ontwikkelingssamenwerking op een meer evenwichtige wijze aandacht aan armoedebestrijding in de stad en op het platteland.

Wereldwijd woont de helft van alle armen in steden. Ongeveer 900 miljoen mensen wonen in krottenwijken. Bij ongewijzigd beleid zal dit aantal door de sterke groei van de steden in ontwikkelingslanden toenemen tot 1,5 miljard in 2020. Het overgrote deel van de krottenwijkbewoners ontbreekt het aan basisbehoeften als veilige en duurzame huisvesting, eigendom van de grond en de woning, toegang tot water, sanitatie, scholing, gezondheidszorg, of werk.

De omvang van de stedelijke armoede en het belang van stedelijke (economische) ontwikkeling worden nog te vaak onderschat. Het ontwikkelingsbeleid is vooral op rurale gebieden gericht. De uitdaging ligt echter ook in de steden van de ontwikkelingslanden, waar zich volgens voorspellingen van de VN vrijwel de gehele toename van de wereldbevolking in de komende drie decennia concentreert.

Stedelijke armoedebestrijding vereist een *multisectorale aanpak*. Een veelheid aan samenhangende factoren speelt hierin mee: de kwaliteit van huisvesting, leefomgeving, gezondheid, legalisatie van grond, toegang tot basisvoorzieningen en economische ontwikkeling. Maar ook de *bevordering van goed lokaal bestuur* is van belang.

Bij de strijd tegen stedelijke armoede moeten de initiatieven van de krottenwijkbewoners en hun organisaties centraal staan. Er moet aandacht komen voor verbetering van de genderrelaties en van de (politieke) positie van vrouwen en voor de specifieke problemen van jongeren. Meer dan de helft van de stedelijke armen zijn jongeren. Het leven in de uitzichtloosheid van krottenwijken, werkloosheid en gebrekkig onderwijs leiden ertoe dat jongeren zich afzetten tegen de samenleving, vluchten in drugs en criminaliteit en op zoek gaan naar een eigen identiteit in jeugdbendes. Een specifiek beleid gericht op integratie van jongeren in de (stedelijke) samenleving is noodzakelijk om deze problemen het hoofd te bieden.

Meer aandacht voor stedelijke armoedebestrijding betekent niet dat het belang van rurale ontwikkeling vergeten mag worden. De armoede op het platteland is eveneens schrijnend. Eén van de redenen van de migratie naar steden is juist de armoede op het platteland.

9. Nederland verlegt de nadruk op privatisering van de drinkwatervoorziening naar meer duurzame en kleinschalige initiatieven en maakt in dit kader meer gebruik van de in Nederland aanwezig expertise.

In Europees verband legt Nederland de nadruk op privatisering van de drinkwatervoorziening in ontwikkelingslanden. De verkoop van water op de vrije markt komt echter niet tegemoet aan de behoeften van de allerarmsten en de kwaliteit van het milieu. Ook is er vooral aandacht voor grootschalige en kostbare oplossingen, zoals uitgebreide waterleiding-netwerken. Maar vanwege de hoge kosten van aanleg en onderhoud zijn deze grootschalige oplossingen voor veel plattelandsfamilies en gemeenschappen voorlopig geen optie. Met name de mensen op het platteland – waar 80% van de mensen zonder toegang tot schoon en veilig drinkwater woont – zijn aangewezen op kleinschalige opties, waarvan het onderhoud meestal een verantwoordelijkheid van de lokale gemeenschap is.

De regering gaat in haar beleid voorbij aan de innovatieve benadering van water van de lokale gemeenschappen. Drinkwatervoorziening is losgekoppeld van het beheer en de bescherming van rivieren, meren en grondwater. Maar zonder een gezonde rivier, bron of waterput is er geen water. Helaas belemmert gebrek aan kennis over de innovatieve lokale benadering een snelle introductie ervan. Financiering gaat vooral naar dure *hightech* opties.

De Nederlandse regering moet aandringen op meer aandacht voor toegang tot schoon drinkwater in zowel stedelijke als niet-stedelijke gebieden; bestaande, duurzame benaderingen voor communale en publieke drinkwatervoorziening erkennen en versterken; en de aandacht verleggen van de aanleg van infrastructurele werken naar de versterking van de beheerscapaciteiten van rurale, lokale overheden en gemeenschappen. Nederland dient in dit kader ook andere landen aan te sporen om in het beleid de relatie te herstellen tussen waterbeleid en watervoorziening.

Hulp, schulden, handel

10. De Nederlandse overheid houdt vast aan een besteding van tenminste 0,8% van het BNP aan ontwikkelingshulp, stopt de pogingen om de huidige ODA normen op te rekken en draagt er zorg voor dat ontwikkelingsgerelateerde zaken die *niet* binnen de ODA normen vallen, in het kader van *integraal* beleid worden gefinancierd bovenop het ontwikkelingsbudget door de daarvoor geëigende *andere* ministeries.

Nederland is op dit moment een royale donor, die 0,8% van het Bruto Nationaal Product (BNP) besteedt aan officiële ontwikkelingshulp (ODA). Dat Nederland zelf aan de internationale norm van tenminste 0,7% voldoet, geeft Nederland een stevige positie om andere internationale donoren op te roepen ook aan de norm te voldoen. Dat is essentieel om voldoende financiering voor realisatie van de millenniumdoelen te waarborgen en ontwikkelingslanden zekerheid voor de langere termijn te geven.

Nederland ondergraaft haar positie echter door het budget in toenemende mate te gebruiken voor andere uitgaven. Dat geldt bijvoorbeeld voor kwijtschelding van exportkredietsschulden en kosten voor het vrede- en veiligheidsbeleid. De uitgaven voor deze posten drukken met een aandeel van meer dan 12% zwaar op de begroting voor ontwikkelingssamenwerking. Het Platform beschouwt de betaling van exportkredietsschulden als een vorm van overheidssubsidie aan het Nederlandse bedrijfsleven, die ten onrechte onder het budget voor ontwikkelingssamenwerking valt. De financiering van ondermeer vredesoperaties (door ontwikkelingslanden) in het Zuiden past onder de doelstelling 'bescherming van de internationale rechtsorde' van het Ministerie van Defensie en hoort evenmin thuis op het budget voor ontwikkelingssamenwerking.

11. De Nederlands overheid bevordert donorharmonisatie om de effectiviteit van de hulp te vergroten.

Donorharmonisatie in ontwikkelingslanden is noodzakelijk om de beperkte capaciteit van een ontvangende overheid niet verder te ondermijnen en onnodige kosten van hulp te verminderen. Hulplanden krijgen jaarlijks duizenden *audits* van donoren te verwerken. Omdat verschillende donoren verschillende bestedings- en rapportage-eisen hanteren, zijn ontvangende overheden onnodig veel tijd kwijt aan de verantwoording van de besteding van donorgeld. Die kostbare tijd kunnen de landen beter besteden aan de formulering en uitvoering van strategieën voor armoedebestrijding en sectorale plannen. Donoren moeten hulplanden steunen bij het opzetten van transparante begrotingen en rapportages, om deze vervolgens ook als verantwoording voor hun hulp te accepteren. Ook is het belangrijk dat donoren hun financiële toezeggingen nakomen, zodat ontwikkelingslanden daadwerkelijk hun doelstellingen zoals verwoord in hun begrotingen kunnen uitvoeren.

12. Nederland ondersteunt landen bij de ontwikkeling van strategieën voor armoedebestrijding waarin de millenniumdoelen uitgangspunt zijn. Nederland maakt zich er sterk voor dat deze nationale strategieën leidraad zijn voor de besteding van bilaterale en multilaterale hulp.

Bij de besteding van hulp moeten nationale plannen leidraad zijn, zoals bijvoorbeeld de *Poverty Reduction Strategy Papers* (PRSPs). Wel is het zaak dat donoren en ontvangende overheden de participatie van maatschappelijke organisaties in zowel de formulering als de uitvoering van PRSPs veel serieuzer nemen. Het PRSP moet een weerslag vormen van nationale debatten en prioriteiten, niet van donor-agenda's, zoals nu vaak het geval is. Nederland kan landen helpen bij het opstellen van PRSPs waarbij het behalen van de millenniumdoelen het uitgangspunt is. Nu zijn beschikbare middelen vaak het uitgangspunt. Een PRSP gebaseerd op de millenniumdoelen kan dan gebruikt worden om meer donorgeld te mobiliseren. Dit betekent dat programma's van

het IMF en Wereldbank tot stand moeten komen nádat het PRSP is ontwikkeld en niet vóóraf, waardoor de programma's het kader en de richting van het PRSP vaststellen. Verder dienen donoren en crediteuren de uitvoering van schadelijke economische aanpassingsprogramma's van Wereldbank en IMF niet langer als voorwaarde te hanteren bij het geven van hulp of schuldvermindering. Nederland dient zich in binnen de Wereldbank en het IMF in te zetten voor de aanpassing van de condities, om te voorkomen dat deze de realisatie van de millenniumdoelen in de weg staan. Niet alleen is het nodig de kwaliteit van de formele condities gekoppeld aan leningen te herzien. Dat geldt ook voor andere beoordelingsinstrumenten van het IMF en de Wereldbank die worden gebruikt om onderscheid maken tussen landen die goed presteren (en dus meer hulp krijgen) en landen die in de ogen van deze instellingen niet goed presteren.

13. De Nederlandse overheid pleit voor schuldkwijtschelding voor alle ontwikkelingslanden die hun schulden alleen ten koste van investeringen in de millenniumdoelen kunnen aflossen, waarbij kwijtschelding wordt losgekoppeld van schadelijke economische condities.

Elke dag betalen de armste landen 100 miljoen dollar aan buitenlandse schuldeisers. Dit geld hebben zij hard nodig voor investeringen in de realisatie van de millenniumdoelen. Extra schuldkwijtschelding is nodig. Schuldkwijtschelding is bovendien de meest effectieve en efficiënte manier om geld voor armoedebestrijding te mobiliseren.

Het huidige internationale schuldenbeleid heeft gefaald. Zelfs de meest ruimhartige schuldvermindering die crediteuren bieden onder het *Heavily Indebted Poor Countries* Initiatief (HIPC initiatief) heeft niet tot houdbare schulden geleid. In dit door Nederland gesteunde initiatief is een arbitrair en louter economisch criterium – de schuld/exportverhouding – maatgevend voor de hoeveelheid schuldvermindering die een land krijgt. In het beleid ontbreekt een directe relatie tussen schuldverlichting en financiering van armoedebestrijding. Zoals ook Secretaris Generaal van de VN Kofi Annan bepleit, moet de financieringsbehoefte voor de millenniumdoelen bepalen hoeveel schuldvermindering landen nodig hebben. Met andere woorden: landen krijgen de ruimte om te investeren in armoedebestrijding, voordat zij schulden aflossen. In de praktijk zal blijken dat veel landen volledige schuldkwijtschelding nodig hebben.

Zoals ook is aangegeven onder aanbeveling 12, bepleit het Platform dat landen niet langer een IMF/Wereldbank aanpassingsprogramma moeten uitvoeren om in aanmerking te komen voor schuldvermindering. Deze programma's bevatten allerlei potentieel schadelijke economische voorwaarden zoals beperking van de uitgaven op de sociale sectoren, privatisering en liberalisering.

14. Nederland betaalt schuldvermindering niet uit het huidige ODA-budget en steunt het inzetten van IMF goud en Wereldbankinkomen en -reserves voor financiering van kwijtschelding van multilaterale schulden.

Momenteel komt schuldvermindering ten laste van de 0,8% van het BNP die Nederland aan ontwikkelingssamenwerking uitgeeft. Daarmee negeert Nederland de internationale afspraak over additionaliteit van schuldverlichting en blijft schuldkwijtschelding in feite een sigaar uit eigen doos.

Door de kwijtschelding van exportkredietsschulden uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking te betalen, gebruikt de overheid ontwikkelingsgelden bestemd voor armoedebestrijding bovendien voor de financiering van het Nederlandse bedrijfsleven. Dit terwijl de ontwikkelingsrelevantie van exporttransacties over het algemeen twijfelachtig is en het systeem volgens Europese richtlijnen kostendekkend moet zijn.

Nederland moet de kwijtschelding van schulden, in het bijzonder exportkredietsschulden, niet

financieren uit de 0,8% van het BNP die het aan ontwikkelingssamenwerking besteedt. Voor kwijtschelding van multilaterale schulden zouden Wereldbank en IMF een beroep kunnen doen op het inkomen en de reserves van de Wereldbank en de goudvoorraad van het IMF.

15. Om te voorkomen dat landen in een nieuwe schulden crisis terecht komen, zet Nederland zich ervoor in dat landen die onvoldoende middelen hebben voor financiering van de millenniumdoelen, nieuwe middelen in de vorm van giften ontvangen en hanteert Nederland economische, ecologische en sociale criteria bij de afgifte van exportkredietgaranties.

De meeste HIPC's hebben naast volledige schuldvermindering extra hulp nodig, willen zij voldoende middelen hebben voor financiering van de millenniumdoelen. Deze landen kunnen nieuwe leningen alleen aflossen ten koste van investeringen in de millenniumdoelen. Zolang het financieringstekort voor de millenniumdoelen niet is gedicht, moeten landen hulp zoveel mogelijk in de vorm van giften krijgen.

De overheid moet niet akkoord gaan met het beleid dat Wereldbank en IMF momenteel uitzetten om nieuwe onhoudbare schulden te voorkomen. Dit beleid gaat voorbij aan de financieringsbehoefte voor de millenniumdoelen. Wereldbank en IMF kijken hoofdzakelijk naar 'good governance'- en dan met name naar goed financieel-economisch management, uitgaande van het klassieke neoliberale model – en de economische schuldhoudbaarheidscriteria om te bepalen of een land leningen of giften zou moeten krijgen. Een ander bezwaar tegen dit model is dat landen die alleen voor giften in aanmerking komen (veelal schuldenlanden, die een hogere financieringsbehoefte hebben), minder geld krijgen dan landen die ook voor leningen in aanmerking komen. Schuldenlanden worden zo dus gestraft, met het idee dat landen anders geen stimulans zouden hebben een goed schuldenbeleid te voeren.

Een beleid gericht op het voorkomen van nieuwe onbetaalbare schulden behelst bovendien meer dan een rekenkundige analyse. Belangrijk is bijvoorbeeld ook parlementaire controle in ontwikkelingslanden op het aangaan van nieuwe leningen. Eveneens van groot belang is de kwaliteit van leningen en van door de overheid gegarandeerde exporttransacties. In het bijzonder dient de overheid ter voorkoming van de opbouw van nieuwe onbetaalbare exportkrediet schulden, niet alleen economische maar ook sociale en ecologische criteria te hanteren bij de afgifte van exportkredietgaranties.

16. Nederland zet zich tijdens de WTO-onderhandelingen binnen de EU tot het uiterste in voor afschaffing van handelsverstoringe subsidies, om dumping effectief te beëindigen.

De EU ondersteunt haar landbouwsector met de verstrekking van subsidies en beschermt tegelijkertijd de eigen markt af achter hoge invoertarieven. Dankzij de landbouwsubsidies is vooral bij producten als suiker, zuivel en tarwe een forse overproductie ontstaan. Het overschot wordt onder de kostprijs op de wereldmarkt afgezet. Dit "dumpen" van landbouwproducten leidt tot dalende prijzen op de wereldmarkt en dalende inkomsten voor ontwikkelingslanden. Aan deze dumping moet een einde komen door uiterlijk in 2010 exportsubsidies, het subsidie-element van exportkredieten en oneigenlijk gebruik van voedselhulp af te schaffen.

Ook is het nodig interne steunmaatregelen die het mogelijk maken onder de kostprijs te exporteren aan te pakken. Dat geldt dus niet alleen voor handelsverstoringe subsidies in de "amber box". Ook steunmaatregelen uit de "blauwe box" van de WTO kunnen eenzelfde effect hebben. Onder de blauwe box vallen toeslagen die productiebeperking stimuleren, zoals dier- en hectarenpremies. Eveneens verstoringe zijn sommige steunmaatregelen uit de "groene box", waarin de minst handelsverstoringe steunmaatregelen zijn opgenomen, zoals kosten van beheersing van ziektes en plagen. Nederland houdt zich op de vlakte als het gaat om een harde aanpak van dergelijke steun. Nederland moet niet meegaan in de voorgestelde verruiming van de

blauwe box maar juist pleiten voor een beperking: alleen subsidies voor producten die niet voor export zijn bestemd, mogen vallen onder de blauwe box. Ook is het belangrijk dat Nederland pleit voor aanscherping van de criteria waaraan maatregelen in de groene box moeten voldoen.

17. Nederland pleit er in het kader van het nieuwe WTO-landbouwakkoord binnen de EU voor dat ontwikkelingslanden het recht behouden hun eigen landbouwsector te beschermen in het kader van rurale ontwikkeling, voedselzekerheid en economische ontwikkeling.

De landbouwsector in ontwikkelingslanden is cruciaal, niet alleen voor het levensonderhoud van de armsten in ontwikkelingslanden maar ook als motor van bredere economische ontwikkeling. Tarieven zijn het meest gebruikte en regelmatig ook het enige middel voor ontwikkelingslanden om hun landbouwsector te beschermen. Veel ontwikkelingslanden staan echter onder druk om hun landbouwsector te liberaliseren. Tegelijkertijd hebben ze te maken met dumping van landbouwproducten uit rijke landen of met onverwachte instroom van bepaalde landbouwproducten die de lokale markt volledig kunnen verstoren, zeker wanneer dit lokale voedingsgewassen betreft. Ook zijn in veel landen de voorwaarden voor een succesvolle liberalisering nog onvoldoende aanwezig.

Ontwikkelingslanden moeten het recht behouden de landbouwsector te reguleren en te beschermen, zodat rurale ontwikkeling, voedselzekerheid en economische ontwikkeling niet in gevaar worden gebracht en de landen zich kunnen wapenen tegen dumping of plotselinge overspoeling van landbouwproducten op hun markten. In het zogenaamde *July Framework* van de WTO, dat de Nederlandse regering ondersteunt, is daarvoor onvoldoende aandacht.

In dit *July framework* is nog onduidelijk op welke manier tarieven zullen worden verlaagd. Nederland moet er binnen de EU voor blijven pleiten dat de verplichte tariefreducties voor ontwikkelingslanden minder vergaand zijn dan die voor de rijke landen. Belangrijk is dat de implementatietermijnen voor ontwikkelingslanden gebaseerd zijn op ontwikkelingsindicatoren en niet op een arbitrair vastgesteld tijdschema. Eveneens van belang is dat het Speciaal Agrarisch Vrijwaringsmechanisme, dat ontwikkelingslanden is toegezegd, eenvoudig bruikbaar is en niet beperkt wordt door strenge criteria. Datzelfde geldt voor de Speciale Producten die ontwikkelingslanden mogen aanwijzen: landen moeten zelf kunnen bepalen welke basisvoedselgewassen extra bescherming behoeven en zij moeten de mogelijkheid krijgen het invoertarief voor deze gewassen te verhogen als dit vanuit het perspectief van voedselzekerheid gerechtvaardigd is.

18. De huidige benadering van *Economic Partnership Agreements* (EPA's) wordt stopgezet. De Nederlandse regering dringt er binnen de Europese Unie op aan dat er alternatieven komen die niet zijn gebaseerd op wederkerigheid, waarbij het WTO-principe van speciale en gedifferentieerde behandeling wordt vastgelegd en onderhandelingen van de 'Singapore Issues' niet via de achterdeur worden opgevoerd.

De WTO-leden beschouwen de preferentiële markttoegang van ACS-landen op de Europese markt als niet verenigbaar met de WTO-regels. De beste oplossing volgens de Europese Commissie is het uitonderhandelen van zes wederkerige vrijhandelsverdragen met zes regionale groepen van ACS-landen. Overigens heeft Nederland bij het afsluiten van het Cotonou verdrag als enige Europese lidstaat tegen de EPA's gestemd. Veel ACS-landen zijn voor circa een derde van hun overheidsinkomsten afhankelijk van de inkomsten uit importtarieven. Afschaffing van de importtarieven leidt tot beduidend minder belastinginkomsten, waardoor overheidsbudgetten (en daarmee de financiering van de millenniumdoelen) enorm onder druk komen te staan. *Economic Partnership Agreements* (EPA's), zoals die op voorstel van de Europese Commissie worden uitonderhandeld, te weten vrijhandelsverdragen, vormen daarom een serieuze bedreiging voor de ontwikkeling van ACS-landen en het behalen van de millenniumdoelen.

Ondanks terughoudendheid bij de ACS-landen is er volgens de EU met een 'asymmetrische aanpak' - ACS-landen hoeven minder sectoren volledig te liberaliseren en krijgen langere implementatieperioden - voldoende ruimte voor maatwerk. De EU heeft vooralsnog geen initiatief genomen om de spelregels voor vrijhandelsverdragen (GATT, art. 24) veel flexibeler te maken. Praktijk en onderzoek wijzen uit dat vergaande liberalisering van onderontwikkelde economieën vaak tot deïndustrialisatie leidt en de ontwikkelingsroute via '*infant*'-industrieën ondermijnt. Daarom moet het principe van wederkerigheid voor EPAs worden losgelaten.

Verder staat in het Cotonou verdrag dat ACS-landen die het onverantwoord achten een EPA te tekenen, alternatieve opties aangeboden moeten krijgen, rekening houdend met hun huidige situatie. Tot op heden heeft de Europese Commissie nog geen stappen gezet om alternatieven te ontwikkelen. De Nederlandse regering moet er bij de Commissie op aandringen dat deze alternatieven op zeer korte termijn wel worden ontwikkeld. Per 1 januari 2008 loopt de deadline voor de EPA-onderhandelingen af en dan moeten ACS-landen ook weten welke alternatieve opties zij daadwerkelijk hebben.

Tot slot hebben de ACS-landen (als onderdeel van de G-90 groep) zich binnen de WTO actief verzet tegen de start van onderhandelingen over de zogenaamde *Singapore Issues*: investeringen, mededinging en transparantie in overheidsaanbestedingen. Resultaat van het verzet is dat er geen onderhandelingen zijn gestart over deze drie onderwerpen. Maar ze staan wel op de onderhandelingsagenda van de EPA's. Nederland moet de wens van de ACS-landen respecteren om geen onderhandelingen op deze onderwerpen te willen voeren en de Commissie vragen deze onderwerpen ook in het kader van de EPA's van de agenda te halen.

19. De Nederlandse regering maakt zich er hard voor dat de Europese Commissie tijdens de (bilaterale) GATS-onderhandelingen ontwikkelingslanden niet vraagt essentiële diensten als water, gezondheidszorg, onderwijs, elektriciteit en financiële diensten te liberaliseren

Veel ontwikkelingslanden staan reeds onder druk van de Wereldbank en het IMF om (publieke) diensten te privatiseren. Marktwerking in de dienstensector heeft tot gevolg dat er vooral wordt geïnvesteerd in diensten voor de rijkere bevolking of zelfs voor buitenlandse consumenten (bijvoorbeeld in de zorg). Basisvoorzieningen als onderwijs, zorg en water zijn essentiële randvoorwaarden voor het behalen van alle millenniumdoelen. In het GATS-verdrag moeten emergency safeguard measures (EMS) worden opgenomen, zodat landen het recht behouden bij ongewenste of onvoorziene neveneffecten de liberalisering van sectoren terug te draaien – bijvoorbeeld in het belang van de volksgezondheid en sociale ontwikkeling. Bovendien moeten subsidies voor de armste bevolkingsgroepen gevrijwaard blijven in het GATS verdrag .

Goed bestuur

20. De Nederlandse overheid bevordert democratieopbouw in ontwikkelingslanden door het maatschappelijk middenveld direct of indirect te steunen en beperkt zich hierbij niet tot de Nederlandse landenlijst.

Democratisering van bestuur is een randvoorwaarde voor het behalen van de millenniumdoelen. Eigen verantwoordelijkheid (*accountability*), eigenheid en eigendom (*ownership*) over ontwikkelingsprocessen zijn essentieel voor het behalen van de millenniumdoelen. 'Beter-bestuur' is zowel een doel als een middel. In landen waar democratische controle ontbreekt of slecht functioneert, is een sterk maatschappelijk middenveld van groot belang om de overheid op haar gemaakte beloften en fouten te wijzen. Naast financiële steun dienen donoren actief steun te geven aan mensenrechtenactivisten en anti-corruptiemaatregelen. Donoren moeten actief bijdragen aan podia waarin maatschappelijke organisaties hun stem kunnen laten horen. Ook dienen donoren duidelijk te maken hoe zij omgaan met kritiek van maatschappelijke organisaties. Juist in landen waar de politieke wil voor 'beter-bestuur' ontbreekt is voortdurende steun aan het maatschappelijk middenveld onontbeerlijk.

April 2005

Nederlands Platform Millenniumdoelen
p/a Stichting Oikos t.a.v. Jaap van der Sar
Postbus 19170
3501 DD Utrecht
tel (030) 236 1500
fax (030) 236 4903
jvdsar@stichtingoikos.nl
www.maakhetwaar.nl